

Hofstede

Meulen. Maar ook hier zal blijken dat u heel eigen accenten legt. U bent afkomstig uit de agrarische sector, waar werken alles was, en u bent vervolgens met hart en ziel vakbondsman geworden. U bent geen ideologische scherpstlijper, maar u komt wel met ijkpunten, door u altijd "kapstukken" genoemd: naastenliefde, echte rechtvaardigheid, eigen verantwoordelijkheid van mensen en vrijheid. U bent geen nee-roeper maar u bent, zo blijkt ook uit deze maiden-speech, wel kritisch. U bent echter ook een realist, want zoals ze bij u zeiden: als de lucht naar beneden valt, breken de bonestokken.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Schoondergang-Horikx, die eveneens haar maiden-speech uitspreekt.

Voorzitter: Heijne Makkreel

Mevrouw **Schoondergang-Horikx** (GroenLinks): Voorzitter! Wij behandelen vandaag de WEB, de Wet educatie en beroepsonderwijs. De bedoeling daarvan is dat er een integraal en samenhangend stelsel van beroepsonderwijs en educatie gecreëerd wordt; onderwijs op maat. Dat is voorwaar een ambitieuze doelstelling!

Een uitgebreide schriftelijke voorbereiding in twee ronden is aan deze plenaire behandeling voorafgegaan. Voordat ik inhoudelijk op het wetsvoorstel inga, wil ik eerst wat irritaties kwijt. Om te beginnen wil ik iets zeggen over de beantwoording van de gestelde schriftelijke vragen in de eerste ronde. De toon en de inhoud van de memorie van antwoord waren onder de maat. Alle fracties hebben dat duidelijk gemaakt in het nader voorlopig verslag, en de nadere memorie van antwoord was dan ook beduidend beter. Wij zullen het daar nu maar bij laten. De boodschap is, hoop ik, duidelijk overgekomen.

De tweede irritatie is dat er weer eens een wetsvoorstel door de Eerste Kamer wordt gejaagd. De WEB is de grootste reorganisatie op onderwijsgebied, zowel in aantal betrokkenen als in breedte van het onderwijs. Ook de heer Hofstede

heeft daar al op geduid. Zo'n operatie vereist een zorgvuldige behandeling, ook in de Eerste Kamer; juist in de Eerste Kamer. De druk om dit wetsvoorstel vóór 1 november af te handelen, was groot. Dat lijkt GroenLinks een reden om geen tijdslimieten meer in een wetsvoorstel zelf op te nemen. Hoe denkt de minister daarover?

Na de schriftelijke behandeling zijn voor GroenLinks twee grote problemen overgebleven, eigenlijk drie. De positie van de bodemgroepen, de situatie waarin de basiseducatie zich bevindt en de implementatie van de WEB, indien tot wet verheven. Voordat ik die onderwerpen behandel, eerst een aantal andere zaken die wij in de schriftelijke voorbereiding aan de orde hebben gesteld.

In de eerste plaats het niet langer aanspraak kunnen maken op de Wet studiefinanciering door studierenden aan erkende particuliere beroepsopleidingen. De ministers constateerden dat hierover tijdens de behandeling in de Tweede Kamer geen opmerkingen zijn gemaakt. Dat is correct, maar het standpunt van de ministers dat, "wanneer het kabinet een voornemen heeft en de Tweede Kamer gaat daarmee niet-expliciet niet akkoord", (ja, zo staat het echt op blz. 5 van de nadere memorie van antwoord en ik ben hierover nog niet uitgedacht), "dat dan de Tweede Kamer geacht wordt te hebben ingestemd", snijdt geen hout, in ieder geval niet bij zo'n ingewikkeld voorstel als de WEB. Bij zo'n ingewikkeld wetsvoorstel loop je altijd de kans dat er dingen doorheen glippen en dat zaken niet worden onderkend. Het in de WEB laten vervallen van het recht op studiefinanciering bij het volgen van een opleiding aan een erkende particuliere beroepsopleiding, was zo'n situatie. Drie jaar geleden is namelijk een dergelijk voorstel met grote meerderheid in de Tweede Kamer weggestemd. Dan gaat het ons te ver om te zeggen: wie zwijgt, stemt toe.

De ministers komen echter – hoewel wat tegenstribbelend – tegemoet aan de bezwaren van de Eerste Kamer op dit punt. Er is gekozen voor een tweede nota van wijziging van de Wet tegemoetkoming studiekosten. Ik laat nu maar in het midden of dat een initiatief was van de Tweede Kamer of van de ministers. Dat laatste suggereert namelijk de tekst op pagina 6 van de

nadere memorie van antwoord. Hoe dat ook zij; dit probleem is in ieder geval uit de wereld; hoewel: tot een volgende poging van de minister? Wij hebben nog wel een vraag hierover. Is dit nu een sluitende regeling of valt er een gat tussen de inwerkingtreding van de WEB en die van de WTS?

Het tweede punt wordt gevormd door de ROC's. De vragen die GroenLinks daarover heeft gesteld, zijn uitgebreid beantwoord, waarvoor onze dank. De beantwoording heeft echter onze twijfels niet weggenomen en het bericht in de Volkskrant van zaterdag jongstleden, waarin werd uiteengezet waartoe vrije concurrentie tussen ROC's kan leiden, heeft onze zorg eigenlijk alleen maar bevestigd, onze zorg namelijk dat de ministers aan de kant blijven toekijken, ook als het fout gaat. Ik nodig de minister uit om een laatste poging te doen om GroenLinks ervan te overtuigen dat de zorgen en twijfels op dit punt onterecht zijn.

Het derde punt: een zelfde gevoel hebben wij bij de bekostiging van de WEB-operatie. Je kunt de stelling betrekken dat het onverantwoord is om een wet aan te nemen zonder een bekostigingsparagraaf, juist omdat invoering van nieuwe bekostigingsmodellen complexe en ingrijpende gevolgen kan hebben voor afzonderlijke instellingen, zoals de ministers zelf schrijven op pagina 11 van de nadere memorie van antwoord. Daartegenover staat het argument van de ministers dat je instellingen niet kunt opzadelen met een nieuw bekostigingsmodel, met mogelijk grote gevolgen per instelling, tegelijk met grote organisatorische veranderingen, zowel bestuurlijk als inhoudelijk.

De ministers kiezen voor een gefaseerde invoering van een nieuw bekostigingsmodel vanaf het jaar 2000, terwijl over de inhoud van het model zal worden gediscussieerd met het BVE-veld. GroenLinks legt zich voorlopig bij deze gang van zaken neer – dat is meteen het antwoord op de vraag van de heer Hofstede – maar verwacht wel dat het overleg met het BVE-veld uiterst zorgvuldig zal worden gevoerd. Kan de minister mij bevestigen dat daarvoor in ieder geval van zijn kant – en van de kant van de andere minister die daarbij betrokken is – een uiterste krachtsinspanning zal worden geleverd?

Schoondergang-Horikx

Het vierde punt is het personeel. De ministers overwegen om in 1996 middelen beschikbaar te stellen voor scholing en/of outplacement ten behoeve van het management. Wil dat zeggen dat hiervoor middelen in de Regeling facilitering ROC-vorming 1996 zullen worden opgenomen?

Wat de onderwijdocenten betreft, vinden de ministers het van belang dat binnen een ROC condities worden gecreëerd waaronder oudere werknemers optimaal aan het arbeidsproces kunnen blijven deelnemen en dat de ontwikkeling van een leeftijdsbewust personeelsbeleid binnen scholen zal worden bevorderd (lees blz. 33 van de nadere memorie van antwoord). Wij zouden graag van de ministers willen horen wat hun rol in deze aanleggenheid is, ook voor de toekomst.

Dit, voorzitter, waren de onderwerpen die volgens GroenLinks, weliswaar met veel inzet van alle betrokkenen, zonder al te veel problemen tot een goed einde kunnen worden gebracht, maar nu kom ik bij de zaken waar dat problematischer ligt, allereerst bij de bodemgroepen. Door de WEB verdwijnt het vormingswerk in zijn huidige gedaante. Om toch de zogenaamde bodemgroepen, die wel eens "de niet-kunners" en de "niet-willers" worden genoemd, te bereiken – die groepen kun je niet in de kou laten staan – komt het vormingswerk terug in andere regelingen, zoals in de sociale vernieuwing en in het grote-stedenbeleid, maar het vormingswerk wordt wel versnipperd. Coördinatie in de uitvoering van de diverse regelingen ten behoeve van deze groepen zou wel eens moeilijk kunnen worden.

Tijdens de plenaire behandeling van de WEB in de Tweede Kamer kwam de problematiek van de bodemgroepen uitvoerig aan de orde. De minister heeft toen toegezegd in het najaar met een notitie te komen. Kan de minister vandaag iets meer vertellen over zijn inhoudelijke stellingname op dit punt? De bezorgdheid over de bodemgroepen leeft ook in de Eerste Kamer. Wil de minister de Eerste Kamer bij de uitwerking van de WEB op dit punt betrekken?

Dan de basiseducatie. Wij hebben in het nader voorlopig verslag al melding gemaakt van de signalen uit het veld die er op wezen dat de basiseducatie in een klemsituatie zit.

"Noodkreten" heb ik ze genoemd. Daarna kreeg ik nog een brief toegestuurd van docenten basiseducatie uit de regio Den Haag, waarin nog eens uitvoerig werd uiteengezet hoe zwak de positie is van diegenen die op deze vorm van onderwijs zijn aangewezen. Ook de andere leden van de commissie Onderwijs hebben deze brief ontvangen. De basiseducatie komt nog eens extra in problemen omdat de scholingsgelden van Sociale Zaken en Werkgelegenheid via de RBA's voor dit soort onderwijs sterk teruglopen, terwijl in de WEB een zwaar accent wordt gelegd op rendement.

Een inhoudelijke kwaliteitsbeoordeling van het onderwijs is noodzakelijk en eigenlijk vanzelfsprekend. Wij zijn dan ook uiterst benieuwd naar de uitkomst van het onderzoek dat PROVE verricht naar een kwalificatiestructuur educatie. Juist bij het onderwijs aan die groepen die geen beroepsopleiding volgen, maar bijvoorbeeld een opleiding gericht op sociale redzaamheid, zijn criteria voor rendement echter moeilijk op te stellen, is het rendement moeilijk te meten en kan toepassing daarvan zelfs averechts werken. De maatschappij is er ook bij gebaat als cursisten met goed gevolg zo'n cursus afmaken! De opmerking over "leren op afstand" en de aanwezigheid van computers in huishoudens, op blz. 25 van de memorie van antwoord, is in dit kader nauwelijks serieus te noemen. Zullen we dit maar laten vallen onder de categorie "maffe antwoorden"?

Volgens de memorie van antwoord op pagina 31 zal in de educatie-opleidingen de bekostiging alleen aan rendement worden gekoppeld als de gemeenten dat in de contracten opnemen. Ik citeer: "Aangenomen wordt dat gemeenten in het overleg dat voorafgaat aan de contractuele relatie, zullen bespreken op welke wijze het door de gemeente beoogde resultaat het beste kan worden beoordeeld en welke effectmeting daarvoor het meest toepasselijk is. Daarbij ligt het voor de hand dat het rendement in de volwasseneducatie niet alleen afgelezen wordt aan het aantal behaalde kwalificaties, maar gekoppeld wordt aan het concept van maatwerk: de mate waarin het geboden onderwijs aansluit bij de behoefte, de aspiraties, de capaciteiten en de vaardigheden van de

deelnemers; dit is immers in hoge mate bepalend voor de effectiviteit van de educatietrajecten." Dat is mooi geformuleerd, maar wel wordt alle verantwoordelijkheid neergelegd bij de gemeente. En, omdat gemeenten autonoom zijn, kan de volwasseneducatie in iedere gemeente anders worden ingevuld. Dat is op zichzelf natuurlijk niet erg. Er ontstaat pas een probleem als er wél vraag is naar een vorm van volwasseneducatie en als aan die vraag niet wordt voldaan. Wat dan?

In de beantwoording van vragen hoe de minister van onderwijs zijn verantwoordelijkheid voor de volwasseneducatie denkt in te vullen, wordt ook steeds op de rol van de gemeenten gewezen. Toch draagt de minister van onderwijs wel degelijk verantwoordelijkheid. In de nadere memorie van antwoord staat op blz. 32 dat voor de uitvoering van het wetsvoorstel WEB de eerste ondergetekende – dat is de minister van onderwijs – verantwoordelijk is voor het onderdeel educatie. Ik citeer weer: "Aan de gemeentebesturen is een belangrijke verantwoordelijkheid toebedeeld in het wetsvoorstel. Dat betekent evenwel niet dat de minister in het geheel niet meer verantwoordelijk is voor de educatie." De tekst gaat dan verder: "Door middel van het inwinnen van informatie en het volgen van de ontwikkelingen blijft de minister op de hoogte van de uitvoering van de wet." En dat is het. Daarmee houdt de verantwoordelijkheid van de minister kennelijk op. GroenLinks is van mening dat dit niet kan. Kan er nu niet iets ontwikkeld worden, waarbij de basiseducatie een steuntje in de rug krijgt, zonder de autonomie van de gemeenten aan te tasten? Wij zouden vandaag graag van de minister bruikbare suggesties horen hoe de minister uitvoering denkt te geven aan zijn verantwoordelijkheid indien gemeenten in gebreke blijven.

Als laatste punt noem ik de implementatie van de WEB, indien tot wet verheven. Een goed punt van de WEB is dat er een landelijke kwalificatiestructuur voor het beroepsonderwijs komt en landelijke eindtermen waaraan een diploma moet voldoen. Over de kwalificatiestructuur en de eindtermen schijnt overeenstemming te zijn tussen betrokkenen. Tot zover gaat het goed, al is het allemaal aan de late kant. Maar dan! Het beroepsprofiel dat per niveau wordt gemaakt, met

Schoondergang-Horikx

bijbehorende beroepskwalificatie, maatschappelijk-culturele kwalificatie en de doorstromingskwalificatie moet worden vertaald in leerstof voor alle vijf de niveaus. En dat kost moeite en vooral veel tijd. Eerst moet de leerstof worden ontwikkeld en dan moeten de leerboeken nog worden gedrukt. Ik voorzie een grote puinhoop. We zullen het toch niet beleven dat er geen materiaal is om onderwijs te geven of dat het in het gunstigste geval moet met behulp van stenciltjes? En dat allemaal omdat de WEB zo snel mogelijk haar beslag moet krijgen!

Wij hebben toen wij in het nader voorlopig verslag onze zorg uitspraken over het ontbreken van de bekostigingsparagraaf de vergelijking gemaakt met een trein die in beweging is, maar waarbij een deel van de railinfrastructuur ontbreekt. Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat de implementatie van de WEB, indien tot wet verheven, zodanig verloopt dat de totale infrastructuur er op tijd is? Indien daarvoor de invoeringstermijn moet worden uitgesteld, dan moet dat maar. Het kan toch niet de bedoeling zijn dat wij gaan zitten wachten op ongelukken? De kans op ontsporingen moet tot een minimum worden teruggebracht.

Kan de minister vandaag de garantie geven dat de implementatie van de WEB goed en zorgvuldig kan gebeuren? Indien de minister dat kan, waarop baseert hij dan die garantie? Indien de minister die garantie niet durft te geven, welke consequentie verbindt dan of de minister of de Eerste Kamer daaraan?

De voorzitter: De traditie getrouw, heb ik het genoegen mevrouw Schoondergang als eerste geluk te wensen met het houden van haar maiden-speech. Dat doe ik met des te meer genoegen omdat zij hier een proeve van bekwaamheid heeft afgelegd door een verhaal te houden over een onderwerp waarmee zij zich, als wij goed zijn ingelicht, pas sinds haar intrede in deze Kamer is gaan bemoeien, aangezien de functie waarin zij eerder ervaring heeft opgedaan als lid van provinciale staten niet de gelegenheid geeft om veel aan onderwijs te doen. Ik wens u, mevrouw Schoondergang, geluk met uw eerste optreden achter deze kathedraal en ik ga ervan uit dat het niet uw laatste zal zijn.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

□

Mevrouw **Tuinstra** (D66): Mijnheer de voorzitter! Er wordt veel gemopperd op politici, soms terecht en soms onterecht, maar dit keer mag ik toch wel de kamerleden prijzen die zich met dit wetsvoorstel hebben beziggehouden. Met een ongelooflijke ijver en vasthoudendheid hebben zij zich met deze materie beziggehouden en gelukkig hoef ik niet te zeggen: "een betere zaak waardig", want het gaat hier over iets heel belangrijks, namelijk het verbeteren van de structuur van beroepsonderwijs en volwasseneneducatie door deze onder te brengen in brede regionale opleidingscentra.

Dit klinkt heel technisch, maar in werkelijkheid zien we hier een operationalisering van veranderende en veranderende opvattingen rondom onderwijs en educatie van de laatste twintig jaar. Het was immers lang taboe om onderwijs en arbeidsmarkt te koppelen. Prestatiegerichtheid was ook een poosje uit, algemene vorming stond hoog in het vaandel en volwasseneneducatie was vooral iets voor vrouwen in achterstands-situaties, hoe belangrijk overigens ook. In het voorliggende wetsvoorstel wordt met die ideeën afgerekend en soms terecht. In de praktijk bleek de uitval groot en de arbeidsmarkt onbereikbaar. Tegelijkertijd kon aan de vraag van het bedrijfsleven naar beroepskrachten niet worden voldaan. We zijn iets pragmatischer geworden.

De memorie van toelichting stelt, op blz. 22, als doel het tot stand komen van een geheel aan gedifferentieerde onderwijsvoorzieningen op het terrein van het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie dat beantwoordt aan de maatschappelijke en individuele vraag naar beroepsonderwijs. Wat ik nu vooral zo interessant aan dat zinnetje vind, is de volgorde: eerst de maatschappelijke vraag en dan de individuele vraag. Ik ben geen futuroloog, maar het zou mij niks verbazen als over twintig jaar deze volgorde weer omgekeerd is. Een kortere werkweek en geen volledige werkgelegenheid brengen dat dan wellicht met zich mee.

Ik constateer deze slingerbewegingen, maar ik betreur ze niet. De maatschappij is immers constant

in beweging en het bestuur moet daarop inspelen. Dat doet dit wetsvoorstel en wij steunen daarom de doelstelling. Maar, wat je wel hoopt, is dat er niet te veel slachtoffers vallen onderweg. Vandaar dat wij gevraagd hebben of de wel heel grote verscheidenheid aan doelgroepen geen belemmering is. Wij denken dan met name aan de zwakke leerlinggroepen.

De Tweede-Kamerfractie van D66 heeft bij monde van mevrouw Van Vliet in de WEB positief gewaardeerd dat voor voortijdige schoolverlaters betere tijden aan kunnen breken. In de loop van de behandeling in de Tweede Kamer en in de schriftelijke behandeling in de Eerste Kamer lijkt de marktwerking verder opgerukt. Wij delen de zorg van de Nederlandse katholieke schoolraad en de Nederlandse protestantse schoolraad dat het erop lijkt alsof deze beleidsdoelstelling is afgezwakt en nu tot wenselijkheid is gemaakt. Ook de docenten-basiseducatie schrijven ons hierover zo'n goede brief – ook mevrouw Schoondergang heeft erop gewezen – dat ik die brief wil citeren.

"Er is een groep mensen in onze samenleving die geen of nauwelijks schoolopleiding heeft gehad en de basiseducatie nodig heeft om zich het Nederlands eigen te maken en te leren lezen en schrijven. Dat is voor de meesten een langzaam en moeizaam proces. Bij de uitvoering van de nieuwe wet zal gekeken worden naar rendement. De vraag is nu wat men onder rendement verstaat. Het zou zinnig zijn voor deze "zwakke" groep dit rendement te formuleren in doelstellingen van sociale redzaamheid. Het is te vrezen dat de doelstellingen vooral geformuleerd gaan worden in de richting van vervolgopleidingen en geschiktheid voor de arbeidsmarkt. Het is de vraag of deze mensen ooit zover zullen kunnen komen. Wordt de kwaliteit van het onderwijs gedefinieerd in termen van "output criteria" (zoals bijvoorbeeld doorstromingspercentage naar vervolgopleidingen), dan zijn niet alleen cursisten met een geringe vooropleiding, maar ook andere "zwakke" cursisten die een gering leerpotentieel hebben of in ongunstige persoonlijke of sociale omstandigheden verkeren voor een instelling zeer ongunstig; ze kosten relatief veel geld en tijd en maken minder vorderingen dan "betere" cursisten, waardoor ze weinig